

AMASYA, YAVRUKÖY KURTARMA KAZISINDA BULUNAN ELMA AĞACI MOZAIĞI

Esra KESKİN*

*Hitit Üniversitesi

E-mail: esrakeskin@hitit.edu.tr

Copyright© 2017 Esra KESKİN. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

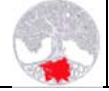
ÖZET: Kültür Bakanlığı'na bağlı Amasya Müzesi ve Hitit Üniversitesi ortaklığında Amasya İli Yavru Köy'ünde 17.06- 15.07.2013 tarihleri arasında bir kurtarma kazısı yapılmıştır. Kazı sonucunda Doğu Roma İmparatorluğu Dönemine tarihlendirilen bir villaya ait mimari kalıntılar açığa çıkarılmıştır. Yapı içerisinde yer alan mekânların ikisinde zemin döşemesi olarak mozaik bezeme kullanıldığı görülmektedir. Bu mozaik panolardan biri "Amasya Elma Ağacı Mozaığı" olarak tanımlanmıştır. Elma dinsel, mitolojik öneme haiz bir meyve olmasının yanı sıra Amasya için özel bir öneme sahiptir. Tarihsel süreç içerisinde Amasya'da üretilen ve lezzetinden dolayı ülke genelinde tanınan ünlü bir meyve olmasının yanı sıra, günümüzde de Amasya şehrini sembolize etmesi bakımından ayrı bir önem arz etmektedir.

Amasya ili Yavru Köy mozaikleri, Roma Döneminin beğenisini yansıtan ortak motif repertuarının yanı sıra elma ağacı gibi bölgesel motiflere de yer vermesi bölgede çalışan yerel bir atölyenin varlığına işaret etmektedir. Bu makale kapsamında "Amasya Elma Ağacı Mozaığı" ve bir sembol olarak elma ağacının sanatta kullanımı ele alınacaktır. Amasya Elma mozaığının keşfi ile Amasya elmasının Roma Dönemi'nde de bilinen bölgeye özgü bir ürün olduğu tescil edilmiştir. Bu keşif, Türkiye'nin kültürel mirasına katkı sağlamasının yanı sıra, eğer tanıtımı daha iyi yapılırsa marka bir ürün olarak Türkiye ekonomisine katkısı da yükselecektir.

Anahtar Kelimeler: Elma Ağacı, Amasya, Mozaik, Hitit Üniversitesi, Karadeniz

THE APPLE TREE MOSAIC WAS UNEARTHED AT THE RESCUE EXCAVATION IN THE VILLAGE OF YAVRU, AMASYA PROVINCE

SUMMARY: A rescue excavation was undertaken between 17.06-15.07.2013 in the village of Yavru, Amasya Province as a collaboration between The Amasya Museum (The Ministry of Culture and Tourism) and The Hitit University. At the end of the excavation, architectural remains belonging to a villa dating to the East Roman Period were unearthed. It is seen that mosaic facade is used as ground floor in two of the places in the building. One of these mosaic panels is called as "Amasya Apple Tree Mosaic". in the historical process, Apple has an symbolic and mythologic meaning. It is of high importance to Amasya city for a host of listed reasons. There is a special genre of apple called "The Amasya Apple" that has been grown in the soil of city for long periods of time and it has been a symbol of the city.

The Amasya province Yavru Village mosaics point to the existence of a local workshop working in the region, including regional motifs such as apple trees, as well as the common motif repertoire that reflects the liking of the Roman Period. In this article, "Amasya Apple Tree Mosaic" and the use of apple tree as a symbol will be discussed. Amasya With the discovery of the apple mosaic, it was registered that the Amasya apple was a product unique to the region known also in the Roman period. In addition to contributing to the cultural heritage of Turkey, this discovery will also contribute to the Turkish economy as a branded product if the promotion is better done.

Keywords: Apple Tree, Amasya, Mosaic, Hitit University, Black Sea

I. GİRİŞ

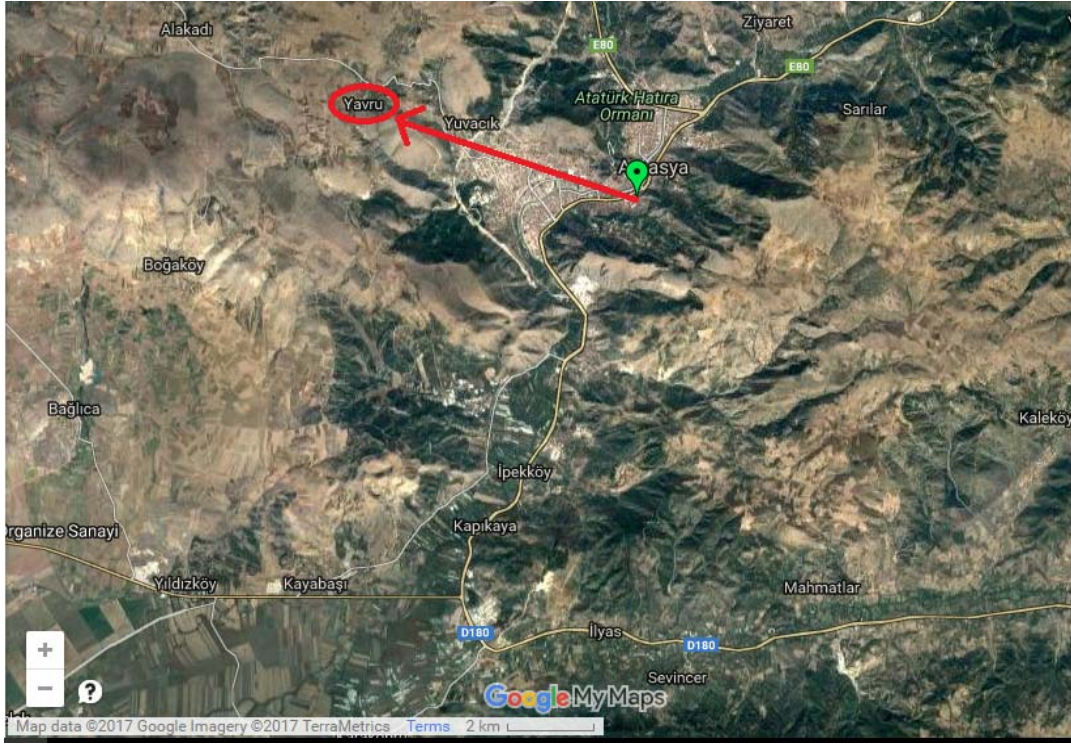
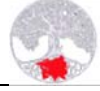
Amasya ili, Yavru Köyü, Küpderesi mevkiinde kaçak kazı sonucu ortaya çıkan mozaikleri kurtarmak, belgelemek ve korumak amacıyla bir kurtarma kazısı yapılması gerekli görülmüştür. Bu amaçla Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne başvurularak kazı izni istenmiştir. Bakanlığın 04.01.2013 tarih ve 2616 sayılı kazı ve sondaj izin belgesi ve Amasya Valiliği'nin 17.06.2013 tarih ve 642 sayılı görev olurlarına istinaden Amasya Müzesi Müdürü Celal Özdemir'in Başkanlığında ve Hitit Üniversitesi, Karadeniz Arkeolojisini Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Yrd. Doç. Dr. Esra Keskin'in Bilimsel Danışmanlığında kazı çalışmaları başlatılmıştır. Kazı, Amasya Müzesi'nden Muzaffer Doğanbaş, İhsan Polat, Hilal Uçar, Mert Mecek, Alper Atmaca, Fotoğrafçı Şahin Kul'un katılımları ve 11 işçiden oluşan bir ekiple birlikte 17.06.2013 tarihinde başlanılmış¹ ve 29 günlük çalışma nihayetinde 15.07.2013 tarihinde son verilmiştir (Harita: https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=18zQOIMSTNvg0thVLyH-ra3gXWG&hl=en_US&ll=40.657168976986334%2C35.816738134796196&z=12,13.02.2017,14:08).

Kazı alanında ilk olarak farklı yönlerde sondaj çukurları açılarak durum tespiti ve değerlendirmesi yapılmıştır. Bu sondaj çukurlarının genişletilerek açmaya dönüştürülmeleri sonucunda bir yapıya ait farklı mekânlar ve mezarlar açığa çıkartılmıştır.

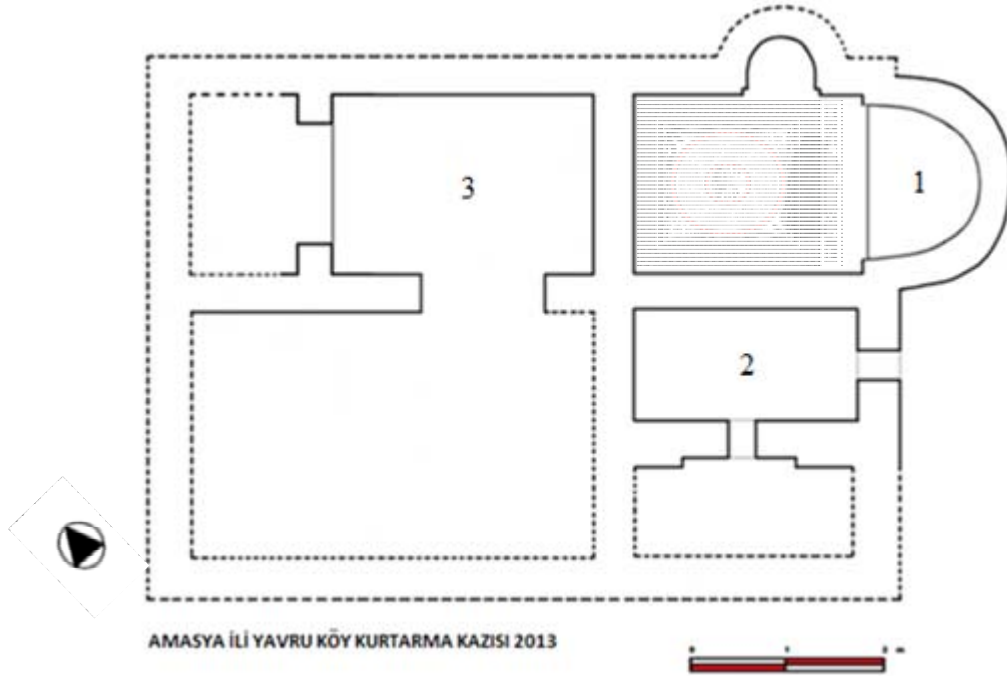
Amasya İli Yavru Köyü'nde 2013 yılında yapılan bir aylık kurtarma kazısı sonucunda kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı bir yapıya ait üç mekân açığa çıkarılmıştır² (Plan, Resim 1).

¹ Amasya İli Eski Valisi Celil Öz, Hitit Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Rektörü Reha Metin Alkan, Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürü Ahmet Kaya Yavru Köy kazı ve sondaj çalışmalarını yakından takip ederek, çalışmaların hızlı ve güvenli bir şekilde yürümesi için gerekli her türlü desteği sağlamış olmalarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca Kazı Başkanı eski Amasya Müzesi Müdürü Celal Özdemir'e, Amasya Müzesi çalışanlarına, kazı boyunca özveriyle çalışmış olan başta arkeolog Murat Türkmen olmak üzere kazıda emeği geçenlere ve mozaik çizimin yapan Amasya Üniversitesi, Tasarım Bölümü Öğretim Görevlisi Pınar Çalışır'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

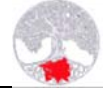
² Amasya İli Yavru Köy Kurtarma Kazısı için metinde AYKK kısaltması kullanılacaktır. Kazı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Keskin 2015.

Harita : Amasya İli, Yavru Köy'ü gösteren harita.

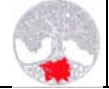
Plan: Amasya, Yavru Köy Kazısı'nda (AYKK) açığa çıkarılan Roma villasının planı (E. Keskin, T. M. Türkmen)

Resim 1: AYKK yapısı genel görünüm (Şahin Kul, 2013)

AYKK-1 nolu mekânı kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı olup, güney ve doğu yönlerinde farklı büyüklüklerde yarım daire şeklinde açılmış iki niş mevcuttur. Güney yönündeki nişin doğudaki nişe göre daha büyük yapılması, zeminin daha aşağıda olması ve tabanın kalın pişmiş toprak levhalar ile döşeli olması su ile ilgili olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Doğu yönünde yapının ekseninden güneye doğru kaymış olan küçük niş ise yapının ilk yapılışından sonraki bir dönemde farklı bir amaçla inşa edildiği büyük bir ihtimalle apsis olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Yapıya güney yönünde bitişik AYKK-2 nolu mekânı planlanma ve mimari özellikleri dikkate alındığında muhtemelen 1 nolu mekâna geçişi sağlayan bir giriş mekânı olmalıdır. Ancak iki mekân arasında bağlantıyı sağlayacak girişin bulunmaması ve giriş mekânı zemin kodunun 1 nolu mekâna göre daha aşağıda olması gibi konular mekânla ilgili çözülmesi gereken sorulardan bazılarıdır. AYKK-3 nolu mekânının işlevi ise mekâna bitişik olan mekânların kazılması ile ancak çözümlenebilir.

Bu makale kapsamında AYKK-1 nolu mekânında açığa çıkarılan elma ağacı temalı mozaik pano ele alınarak, incelenecektir.

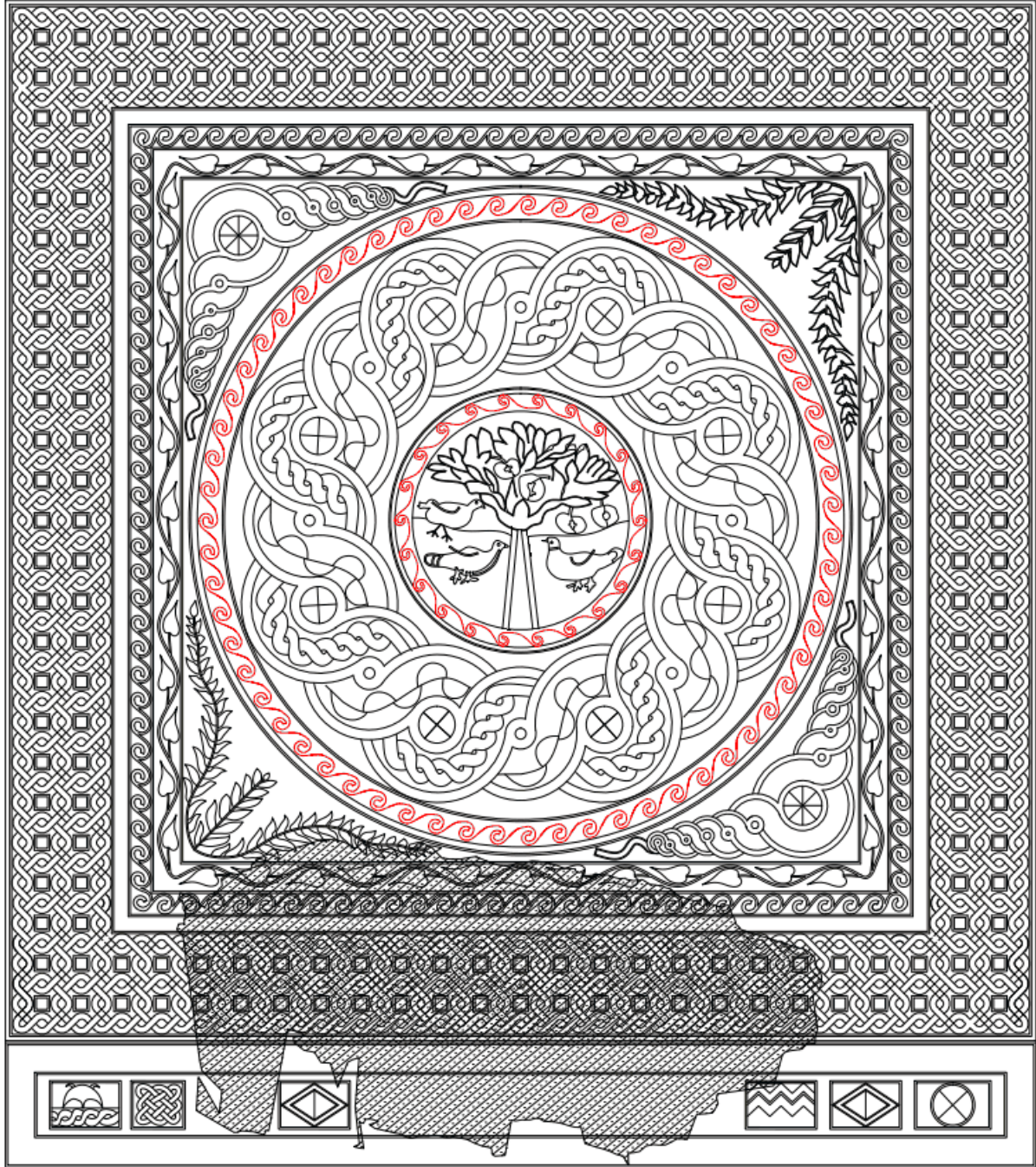
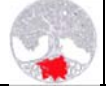
II. AMASYA İLİ YAVRU KÖY KURTARMA KAZISI (AYKK) 1 NOLU MEKÂN

Birinci sondaj çukuru, daha önceden tespiti yapılan kaçak kazı yerini de içine alacak şekilde yüzeyden 0,5 metre derinliğinde 25x25 metre ölçülerinde açılmış ve bazı mimari kalıntılara rastlanılmıştır. Bu mimari kalıntıların 7.57x4.15 metre ölçülerinde kuzey-güney yönünde bir mekâna ait olduğu tespit edilmiştir. Bu mekân, Yavru Köy 1 nolu sondaj çukuru, AYKK-1 nolu mekân olarak tanımlanmıştır. Bu mekânın biçimlendirilişinde iki farklı form görülmektedir. Bunlar, kuzey-güney yönündeki 4.97x4.15 metre ölçülerindeki zemini mozaikler döşeli dikdörtgen planlı bir bölüm ile zeminden 0.47 metre aşağıda, 2.60 metre uzunluğundaki 3.38 metre eninde içbükey formda (eksedra) olan ikinci bölümdür. Bu bölümün zemini kare tuğlalar ile döşelidir. Mekânın, doğu duvarı ekseninden güneye doğru kaymış, yarım daire planlı bir niş mevcuttur. Güney ve doğu tarafından duvarları toprağa gömülü vaziyetteki mekânın duvar kalınlığı her yerde aynı olmayıp, 82-85 metre arasında değişmektedir. Üst örtüsü çökmüş olan mekânın duvar yükseklikleri ise farklılıklar göstermektedir (1.56- 2.35 metre). Duvar yüzeyi 2cm kalınlığında kırmızı renkli sıva kaplıdır (Resim 2).

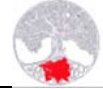
AYKK-1 açması 1 nolu mekânın moloz dolgusu mozaik zemine yaklaşık 30 cm. mesafe kala, düşerek kırılmış, çökmüş tonoz parçaları ve çatı kiremitleri ile yoğun harçlı bir tabaka mozaik üzerinden kaldırılmıştır. Mozaikli zemin döşemesi büyük oranda sağlam olarak ele geçirilmiştir. 1 cm³'lük doğal renkli taşların harç üzerine yerleştirmesi ile oluşturulan mozaik deseninde bitkisel, geometrik motifler ile hayvan figürlerinden oluşan bir kompozisyon mevcuttur (Çizim).

Resim 2: AYKK-1 nolu mekân (Şahin Kul, 2013)

Çizim : Amasya İli Yavru Köy Kurtarma Kazısı “Amasya elma ağacı” mozaïği
(Pınar Çalışır, 2014)

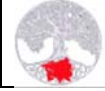

Dıştan merkeze doğru motifler şu şekilde sıralanmaktadır; en dışta iç içe yer alan dikdörtgen şekilde iki bordür mevcuttur. Birinci bordür, dalga kıvrımları ve ikinci bordür ise sarmaşık dalı ile bezelidir. Dikdörtgen formdaki bordürün içerisinde birbirine düğümlenen dairelerden oluşan (antrolak motifi) 126 cm çapında büyük bir daire bulunmaktadır. Antrolak ve dikdörtgen bordür arasında kalan köşelerde boş bırakılmayarak bitkisel motiflerle bezenmiştir. Köşenin dik açı yaptığı yerde, tek bir uçtan çıkan üç bitki itki motifi sağa, sola ve ortaya gelecek şekilde yüzeyi doldurmaktadır. Antrolakların içerisi iki eşit bölüme ayrılmış olup üstte birbirine dolanan ip ve altta içbükey ve dışbükey yayların yan yana gelmesiyle oluşan kıvrımlı bir şerit ile bezelidir. Antrolak motifinin merkezinde dalgaların çevrelediği bordür içerisinde 64 cm çapındaki madalyon içerisinde oldukça realist üslupta tasvir edilmiş bir doğa betimlemesi yer alır. Yapraklar arasında elmaları gözüken bir ağaç ve ağacın hemen altında dolaşan üç keklik figürü görülmektedir. Ağaç üzerindeki dört elmanın ikisi ağaç yaprakları arasında, ikisi ise ağırlığından dolayı dalından sarkar gibi resmedilmiştir. Bir yanı sarı diğer yanı kırmızı olan elmalarda iki farklı rengin kullanımı ile hacim kazandırılmıştır. Elmalar üzerindeki birkaç beyaz tessara ile yüzeyde ışık etkisi kazandırılmıştır. Ağacın gövdesinin arkasında gözüken otlar ile yer ve mekân duygusu yaratılmıştır. Otlar üzerinde gezinen kekliklerden ikisi ağacın gövdesinin bir yanında diğeri ise öbür yanında ve başları ağaca dönük vaziyette tasvir edilmiştir. Kuşların gagaları ve ayaklarında kırmızı renkte tessaralar kullanılmış, kanatları ve kuyrukları ise siyah tessaralar ile belirginleştirilmiştir (Resim 3). Madalyonun biraz altında, kaçak kazılar sonucu meydana gelen tahribat nedeniyle kompozisyon bozulmuştur³. Mozaik kompozisyonun güney ucu (dikey eksen boyunca uzanan) içleri farklı motiflerle bezenmiş dikdörtgen ve karelerden oluşan 40 cm. genişliğinde bir bordür ile sonlanmaktadır. Bu bölümde tahribat olduğu için motifler net olarak görülememektedir (Keskin, 2015: 285, 287).

Resim 3: AYKK-1 nolu mekân zemin mozaik detay

³ Etrafa dağılmış haldeki tessaralar toplanmış, kaçakçılar tarafından açılan çukurdan çıkarılan toprak elenerek tessaralar ayıklanmıştır. Böylece restorasyon sonrasında mozaik panodaki eksik alan tamamlanabilecektir.

III. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Amasya ili Yavru Köyü'nde yapılan kurtarma kazısında farklı mekânlardan oluşan bir yapı açığa çıkarılmıştır. Bu yapının kuzey güney yönünde dikdörtgen plana sahip 1 nolu mekânının zemininin mozaik ile kaplı olduğu görülmüştür. AYKK-1 nolu mekânında ortaya çıkarılmış olan mozaik döşeme uzun yıllar horasan harçlı moloz dolgunun altında kalmış olmasından dolayı oldukça iyi korunmuş olarak ele geçmesine rağmen yine bu sebepten ötürü görünümü canlılığını yitirmiş ve matlaşmıştır. Mozaiklerin, *Opus tessetalucum* tekniğinde yapıldığı görülmektedir. Bu teknikte farklı renklerde yaklaşık 1cm³ büyüklüğündeki tesseralar harç üzerine kompozisyona uygun olarak yerleştirilmektedir.

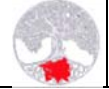
AYKK-1 nolu mekânda ele geçen tesseralar siyah krem, beyaz, yeşil, kırmızı ve sarı renktedir. Mozaikler de bitkisel, geometrik motifler ve hayvan figürlerinden oluşan kompozisyon birlikte kullanılmıştır. Farklı motif ve renklerin birlikte, ahenk içinde kullanıldığı düzenleme görülmektedir. Bezeme ve yapım tekniği bakımından oldukça özenli ve ince işçiliğe sahip mozaik döşemeli mekân dönemin sanat ve beğenisinin birer yansımasıdır.

AYKK 1 nolu mekanın zemin mozaığında madalyon içerisinde yer alan doğa betimlemesi içerisinde yer alan elma ağacı ve dibinde otlanan kekliklerden oluşan kompozisyon bölgeye özgü lokal bir beğenin yansıması olmalıdır. Ancak insanlığın tarihsel süreci boyunca elmanın, dinsel ve mitolojik anlamda sembolik öneme sahip bir meyve olması kompozisyonun tercih edilmesini sorgulamamıza neden olmaktadır. Yapıyı yaptıranın bilinmemesi ve yapıda ele geçen küçük buluntularında sınırlı sayıda olması bakımından kompozisyonun neden tercih edildiği eldeki mevcut verilerin ışığı altında yoruma açıktır. kompozisyonu oluşturan öğelerin farklı perspektiflerden incelenmesi ve değerlendirilmesi yöntemleri makalede bir görüş sunabilmek açısından gerekmektedir.

Elma ve elma ağacı hakkında birçok mitos bulunmaktadır⁴. Bu mitoslar içerisinde en önemlilerden biri kavga tanrıçası Eris'in, Kral Peleus ve Thetis'in düğün törenlerine davet edilmemesi üzerine intikam almak amacıyla "En güzeline" diye yazılı elmayı ortaya atmasıdır. Böylece Hera, Afrodite ve Athena arasında galip olma amacıyla kıyasıya bir yarışı başlayacak ve nihayetinde olaylar zinciri Truva Savaşı ile son bulacaktır (Cömert 1980: 61; Gezgin 2010: 68). Tevrat'ta ve Kuran'da ise elma, Tanrı tarafından yasak edilmiş ağacın meyvesidir. Âdem ve Havva şeytanın kendilerini kandırması sonucunda yasak meyveyi yemeleri sonucunda cennetten kovulmuşlardır (Eski Ahit: Tekvin/Yaratılış 1:1-1:24; Kuran: Bakara Suresi 6:1:35) Hristiyanlık inancında elma insanın günah yükünü ve sembolize etmektedir (Ferguson 1966: 29).

Elma çok eskiden beri bilinen bir meyvedir. Ilıman iklimi seven bu meyve türü olan elmanın anavatanı Kuzey Anadolu'dan, Orta Asya'ya kadar uzanmaktadır. Avrupa'ya yayılışı Yunanlılar ve Romalıların Anadolu'ya gelmeleri ile olmuş. Buradan da göçmenler tarafından

⁴ Elma mitoslar detaylı bilgi için bkz. Gezgin 2010: 66-74.

Amerika'ya götürülmüştür. Misket elması olarak bilinen elma türü Amasya'ya özgü bir meyve olarak dünya genelinde kabul edilmektedir⁵.

Amasya İline 19. Yüzyılda gelen birçok seyyah ve araştırmacı Amasya ilinin bağlarının bahçelerinin meyvelerinin lezzeti ve şehrin güzelliğinden bahseder⁶. Bunlar içerisinde Mordtman⁷ Amasya elması hakkında şunları söylemektedir;

“...en ünlü en iyi cins meyvesi, Misket (Müspet Apfe) adı ile anılan elmadır. Misket, Avrupa'nın en soylu elmaları ile boy ölçüşebilecek özelliktedir. Dış görünüşü koyu kırmızı ve yeşildir. İçi zarif ve kabuğu incedir. İnsanı cezbeden çok hoş bir kokusu vardır. Dayanaklı olup Avrupa damak tadına uygundur. Diğer elma tipleri pek iyi değildir ve pekmez sirke yapımında kullanılırlar” (Tuzcu 2011:363). Diplomat ve seyyah Cuinet ise Amasya elmasının dünyaca ünlü bir meyve olduğundan bahseder (Tuzcu 2013: 570)⁸.

Amasya elma ağacı mozaiği kompozisyonunda yer alan kırmızı bacaklı kekliklerin ise Amasya İlinde görüldüğü yine seyyahların yazılarından anlaşılmaktadır (Tuzcu 2013: 402, 414). Roma mozaik sanatında bölgede yaşayan hayvanların betimlenmesi sevilen ve yaygın olan kompozisyonlar olarak görülmektedir⁹. Amasya elma ağacı mozaiğinin merkezinde yer alan elma ağacının yer aldığı kompozisyonun bölgesel bir özelliği yansıtan bir doğa betimlemesi olmalıdır. Mozaiği çevreleyen birbirine bağlı dairelerden oluşan kompozisyonun birebir benzeri ise Belkıs/Zeugma mozaiklerinde görülmekte olup M. S. 2. Yüzyılın sonu ve 3. Yüzyılın başına tarihlendirilmektedir (Ergeç 2007: 52-53, 192-193). Mozaiklerde görülen dalga, kurdele, örgü, pelta, geometrik motiflerin ise Roma mozaik sanatında yaygın olarak kullanıldıkları görülmektedir¹⁰.

Yapı, plan ve mozaiklerinden yola çıkılarak iki farklı döneme tarihlendirilmiştir. YK 1 nolu mekânı süsleyen zemin mozaiklerinin benzerleri Gaziantep ve Hatay'da karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle yapının ilk dönemi M.S. 2.-3. Yüzyıla tarihlendirilmiştir. Çağdaşları ile benzer motif repertuarına sahip olmasına rağmen Amasya mozaiklerinde dönemin beğenisini yansıtan ortak kullanımdan farklı olarak değişik motif ve kompozisyon uygulamaları görülmektedir. Bu farklılık bölgeye özgü özelliklerin yansıtılmasından ileri gelmektedir. Bu da bölgede çalışan yerel atölyeler tarafından çalışmaların gerçekleştirildiğini düşündürmektedir. Yapının ikinci dönemi AYKK 1 nolu mekânın doğu tarafında açılan nişten dolayı M.S. 4.-5. Yüzyıllar arasında Erken Hıristiyanlık Dönemine tarihlendirilmiştir. Muhtemelen yapının bu bölümü daha sonraki dönemlerde dinsel amaçla kullanılan küçük bir kilise veya şapele dönüştürülmüş olmalıdır. Mekânın zemininde güneye doğru kaymış olan bu niş mekânın planı ile bütünlük oluşturmaması da bu görüşümüzü desteklemektedir. Ayrıca bu mekânın zeminin süsleyen kuşlar ve elma ağacından oluşan kompozisyon da doğa betimle-

⁵ Elma hakkında detaylı bilgi için bkz. Özçağırın ve diğerleri 2011:1-59.

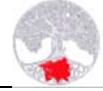
⁶ Amasya iline gelen seyyah ve araştırmacıların gördükleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Tuzcu 2013.

⁷ Alman doğabilimci ve bürokrat Andreas David Mordtman⁷ 1850 ve 60 yılları arasında Amasya İline üç kez farklı yol güzergâhları kullanarak gelmiştir. Mordtman ve çalışmaları ilgili detaylı bilgi için bkz. Tuzcu a.g.e. s. 361-372; Mordtman 1925.

⁸ Amasya misket elması hakkında bilgi veren diğer seyyahlar için bkz. Tuzcu a.g.e. s. 402, 444, 510, 661.

⁹ Hayvan figürleri için bkz Sinop Müzesi Mozaikleri; İstanbul Büyük Saray Mozaikleri için Jobst ve diğerleri 1997; Zeugma içinERGEÇ 2007; Hatay Müzesi mozaikleri için bkz. www.hatay.gov.tr

¹⁰ Roma mozaik sanatında görülen motifler için bkz. Üstüner 2007:85-108.

mesinin yanısıra cenneti sembolize edebileceği de düşünülmesi gereken bir diğer unsurdur.

Yapıda az sayıda seramik kırıkları haricinde buluntuya rastlanılmamış olması, mozaikler üzerine çökmüş kiremitleri altında kalın kum tabakası, zemin kodlarındaki farklılıkları, arazinin meyilli olması, yapının sel gibi bir afete maruz kaldığını düşündürmektedir.

Sonuç olarak Amasya ili Yavru Köy Kurtarma Kazısı 1 nolu mekânda ortaya çıkan ve merkezinde bir madalyon içerisinde yer alan kompozisyonundan dolayı “Amasya Elma Ağacı Mozaïği” olarak tanınan mozaik pano Doğu Roma İmparatorluğu mozaik sanatı içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

- CÖMERT, Bedrettin (1980). **Mitoloji ve İkonografi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- ER, Yasemin (2006). **Klasik Arkeoloji Sözlüğü**. Ankara:Phoenix Yayınevi.
- ERGEÇ, Rıfat (2007). **Belkıs/Zeugma and Its Mosaics**. İstanbul: Promat Yayın.
- FERGUSON, George (1966). **Signs & Symbols in Christian Art**. New York: Oxford University Pres.
- GEZGİN, Deniz (2010). **Bitki Mitosları**. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- HATAY VALİLİĞİ (2011). **Hatay Konuşan Mozaikler**. Hatay Valiliği Yayını No:8
www.hatay.gov.tr
- JOBST, W., ERDAL, B. ve GURTNER, C. (1997). **İstanbul Büyük Saray Mozaïği**, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- KESKİN, E. (2015). “Preliminary results of rescue excavations in 2013 at a Roman mosaic-paved building in the Village of Yavru, Amasya province” **Landscape Dynamics and Settlement Patterns in Northern Anatolia during the Roman and Byzantine Period** (Ed. Kristina Winther-Jacobsen and Lâtife Summerer). Geographica Historica-32. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, s.285-293.
- MORDTMAN, A. D. (1925). **Anatolien-Skizzen und Reisebriefe Aus Kleinasien** (1850-59) (Ed.Frans BABİNGER). Hannover.
- ÖZÇAĞIRAN, R., Ünal, A., Özeker, E. ve İsfendiyoğlu, M. (2011). **Ilıman İklim Meyveleri**. İzmir: Ege Üniversitesi Yayını
- TUZCU, Ali (2013). **İlkçağlardan- Cumhuriyete Seyahatnamelerde Amasya**. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- ÜSTÜNER, Ali Cengiz (2007). **Mozaik Sanatı**. İstanbul:Engin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları:

https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=18zQOIMSTNvg0thVLyH-ra3gXWG&hl=en_US&ll=40.657168976986334%2C35.816738134796196&z=12
13.02.2017,14:08
<https://www.hatay.gov.tr>